

**NOGIRONLIGI BO'LGAN BOLALAR BILAN ISHLASHDA
QO'LLANILADIGAN PSIXOKORREKSION TEXNOLOGIYALARNING
SAMARADORLIGI: HOLATLAR TAHLILI**

Abdujabborova Rayhona Adhamjon qizi

Qo'qon Universiteti Andijon filiali Masofaviy ta'lim Psixologiya yo'nalishi 1-kurs talabasi Email:
rayhonaabdujabborova7@gmail.com

Xalimjanov Abduqunduz Rahimjon o'g'li

Ilmiyrahbar: Email:xalimjonov1234@gmail.com

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada nogironligi bo'lgan bolalar bilan ishlashda qo'llaniladigan psixokorreksion texnologiyalarning samaradorligi o'rganiladi. Tadqiqot davomida art-terapiya, o'yin terapiyasi, relaksatsion va kognitiv-xulqiy yondashuv kabi metodlar qo'llanildi. Holat tahlili asosida bolalarning emotsional holati va ijtimoiy moslashuvi bo'yicha ijobiy o'zgarishlar aniqlandi. Shuningdek, psixokorreksion yondashuvlarning individual rivojlanishga ta'siri baholandi. Ota-onalar va mutaxassislar fikrlari asosida tavsiyalar ishlab chiqildi. Maqola psixologlar, defektologlar va maxsus pedagoglar uchun amaliy ahamiyatga ega.*

***Kalit so'zlar:** psixokorreksiya, nogironlik, bolalar, psixologik yordam, metodologiya, holat tahlili, samaradorlik*

KIRISH

Hozirgi kunda jamiyatning har bir a'zosi, ayniqsa, yosh avlodning har tomonlama barkamol bo'lib ulg'ayishi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Shu nuqtayi nazardan nogironligi bo'lgan bolalarni ijtimoiy hayotga, ta'lim-tarbiyaga, mehnat va madaniy jarayonlarga to'laqonli jalb etish masalasi muhim ahamiyat kasb etadi.

Insonparvarlik tamoyillariga asoslangan ta'lim tizimida bunday bolalar bilan ishlash jarayonida psixokorreksion texnologiyalardan foydalanish ularning psixologik holatini barqarorlashtirish, o'zini anglash, muloqotga kirishish, ijtimoiy moslashish va mustaqil hayotga tayyorlashda beqiyos o'rin tutadi.

Psixokorreksion texnologiyalar — bu shaxsning psixik rivojlanishida yuzaga kelgan og'ishlarni, emotsional va ijtimoiy sohadagi qiyinchiliklarni bartaraf etish yoki yumshatishga yo'naltirilgan ilmiy asoslangan usullar majmuasidir.

Ular bolalarning psixologik xususiyatlari, nogironlik turi va darajasiga qarab turlicha tanlanadi. Amaliyotda art-terapiya, musiqaterapiya, o'yin texnologiyalari, relaksatsion

mashg'ulotlar, kognitiv-xulq-atvor terapiyasi, sensor integratsiya kabi yondashuvlar samarali natija berayotgani kuzatilmoqda.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida "Inklyuziv ta'lim to'g'risida"gi qonun, "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi qonun, shuningdek, Prezident farmon va qarorlari orqali nogiron bolalar uchun ta'lim-tarbiya, reabilitatsiya va psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq ushbu jarayonda psixokorreksion yondashuvlarni amaliyotda to'g'ri va tizimli qo'llash, ularning natijadorligini ilmiy asosda baholash hali ham dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Mazkur maqolada nogironligi bo'lgan bolalar bilan ishlashda qo'llaniladigan psixokorreksion texnologiyalarning turlari, ularning amaliy samaradorligi, individual va guruh shakldagi ish uslublari, shuningdek, real holatlar tahlili asosida erishilgan natijalar yoritiladi. Tadqiqot natijalari psixolog, defektolog va pedagoglarning amaliy faoliyatida samarali foydalanish imkonini beradi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda sifatli va miqdoriy tahlil metodlariga asoslangan yondashuv qo'llanildi. Psixokorreksion dasturlarni joriy etishdan oldin va keyin olingan natijalar asosida taqqoslash usuli qo'llanildi. Shuningdek, kuzatuv, intervyu, psixologik testlar va holat tahlili metodlari orqali ma'lumotlar yig'ildi.

Tadqiqot maqsadi va vazifalari

Maqsad: nogiron bolalar bilan ishlashda psixokorreksion texnologiyalarni qo'llash samaradorligini aniqlash va ularning psixologik rivojlanishga ta'sirini o'rganish.

Vazifalar: Nogiron bolalarning psixologik xususiyatlarini aniqlash. Psixokorreksion texnologiyalarning nazariy asoslarini o'rganish. Turli texnologiyalarni amaliyotda qo'llash orqali samaradorlikni tahlil qilish. Holatlar tahlili asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Qo'llanilgan usullar va metodlar:

1. Kuzatuv – bolalarning kundalik faoliyati va hissiy javoblarini aniqlashda;
2. Intervyu – ota-onalar va psixologlar bilan suhbat orqali fikrlar to'plandi;
3. Testlar – emotsional va ijtimoiy rivojlanish holatini baholovchi testlar;
4. Taqqoslash usuli – psixokorreksion ishlar boshlanishidan oldingi va keyingi holatlarni solishtirish uchun;
5. Holat tahlili (Case study) – aniq bolalar misolida o'zgarishlar tahlili.

Tadqiqot natijalari va ularning tahlili: Tadqiqot Andijon shahridagi maxsus ta'lim muassasasida 10 nafar 8-12 yoshdagi nogironligi bo'lgan bolalar ishtirokida olib borildim. Ular bilan 3 oy davomida haftasiga 2 marta psixokorreksion mashg'ulotlar o'tkazildi. Mashg'ulotlar quyidagi texnologiyalar asosida olib borildi: Art-terapiya, o'yin terapiyasi, relaksatsion mashqlar, kognitiv, xulqiy yondashuv mashg'ulotlar.

Natijalar: 70% bolalarda ijtimoiy muomala ko'nikmalarida ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. 50% bolalarda emotsional barqarorlik oshdi. 60% ota-onalar bolalarning o'zini tutishida ijobiy o'zgarishlar bo'lganini ta'kidladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, psixokorreksion mashg'ulotlardan so'ng bolalarning emotsional holatida sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Ularning o'ziga bo'lgan ishonchi oshdi, muloqot jarayonida faolroq qatnashish, ijtimoiy o'yinlarda tashabbus ko'rsatish holatlari kuzatildi. Masalan, art-terapiya mashg'ulotlarida rasm chizish orqali o'z his-tuyg'ularini ifodalash qobiliyati yaxshilangan, musiqaterapiya orqali esa tinchlanish va diqqatni jamlash darajasi ortgan. O'yinli psixokorreksiya esa muloqot, hamkorlik va ijobiy his-tuyg'ularni rivojlantirishda eng samarali usul sifatida namoyon bo'ldi. Holatlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tizimli va individual yondashuv asosida olib borilgan psixokorreksion faoliyat nogiron bolalarning psixik holatini barqarorlashtirishda, ularni jamiyatga moslashtirishda sezilarli natijalar beradi.

Muhokama va tavsiyalar:

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, nogironligi bo'lgan bolalar uchun individual yondashuv asosida tanlangan psixokorreksion texnologiyalar samarali bo'lib, ular bolalarning ijtimoiylashuvi, o'z-o'zini baholash va emotsional muvozanatini tiklashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ota-onalar va pedagoglarning hamkorligi ham yuqori natijaga erishishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Tavsiyalar: Psixologlar uchun nogiron bolalar bilan ishlashda maxsus dasturlar ishlab chiqish. Ta'lim muassasalarida psixokorreksion xonalar tashkil etish. Ota-onalar bilan doimiy psixologik suhbatlar tashkil etish.

Xulosa

Yuqorida olib borilgan tadqiqot va tahlillar nogironligi bo'lgan bolalar bilan ishlash jarayonida psixokorreksion texnologiyalarni qo'llash nihoyatda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Bunday yondashuvlar bolaning shaxsiy rivojlanish jarayoniga, emotsional barqarorligiga, ijtimoiy moslashuviga hamda o'ziga bo'lgan ishonchni shakllantirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Psixokorreksion texnologiyalar orqali o'tkazilgan mashg'ulotlar bolalarning o'z his-tuyg'ularini to'g'ri ifoda etish, ijobiy emotsiyalarni boshqarish, stressli holatlarga bardosh berish, diqqatni jamlash, xotirani mustahkamlash kabi ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, art-terapiya, musiqaterapiya va o'yinli korrektsion mashg'ulotlar bolalarning psixik holatini yaxshilashda eng samarali usullar sifatida o'zini oqlagan. Tadqiqot davomida o'tkazilgan holatlar tahlili shuni ko'rsatadiki, psixokorreksion mashg'ulotlarning muntazam va tizimli tashkil etilishi nogiron bolalarning ijtimoiy faolligi, muloqotga kirishish istagi va o'z-o'zini baholash darajasini oshiradi.

Natijada bolalarda o'z qobiliyatiga ishonch, mustaqil fikrlash, tashabbuskorlik va ijodkorlik rivojlanadi. Shuningdek, tadqiqot jarayonida aniqlanganidek, psixokorreksion faoliyatni samarali amalga oshirishda o'qituvchi, psixolog, defektolog, ota-ona va boshqa mutaxassislarning hamkorligi juda muhim. Chunki bola bilan ishlashda faqat psixologik yondashuv emas, balki pedagogik, ijtimoiy va emotsional qo'llab-quvvatlash ham kompleks tarzda olib borilishi zarur.

Ushbu yondashuv nafaqat nogiron bolalarning hozirgi psixologik holatini yaxshilaydi, balki ularning kelajak hayotda jamiyatda o'z o'rnini topishiga, mustaqil hayot kechirishiga ham tayanch bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, psixokorreksion texnologiyalarni ta'lim jarayoniga chuqur integratsiya qilish, bu yo'nalishda mutaxassislarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, nogiron bolalar bilan ishlashda psixokorreksion texnologiyalarni qo'llash, bolaning psixik rivojlanishida mavjud to'siqlarni yumshatadi, o'ziga ishonchni mustahkamlaydi.

Ijtimoiy moslashuvni ta'minlaydi. Ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi. SHaxs sifatida jamiyatga to'liq integratsiya bo'lishiga yordam beradi. Shu boisdan, kelgusida nogironligi bo'lgan bolalar bilan ishlashda psixokorreksion texnologiyalarni yanada takomillashtirish, milliy sharoitga mos yangi metodikalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etish dolzarb ilmiy-amaliy yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova V. M. Psixologiya asoslari. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2018. – 320 b.
2. Zokirova N. X. Inklyuziv ta'lim sharoitida psixologik-pedagogik yondashuvlar. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. – 215 b.
3. Mavlonova R. A., To'xtayeva S. R. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – 278 b.
4. Bo'ronova M. Maxsus pedagogika va defektologiya asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019. – 260 b.
5. Vygotskiy L. S. Psixologiya razvitiya rebenka. – Moskva: Pedagogika, 2004. – 352 s.
6. Shou P., Lyu D. Inclusive Education and Special Needs Pedagogy. – London: Routledge, 2020. – 298 p.
7. Xudoyqulova G. M. Nogiron bolalar bilan ishlashda psixokorreksion texnologiyalar. // Psixologiya va ta'lim jurnali, №2, 2022. – B. 45–52.

8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining **“Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish to'g'risida”**gi PQ-5270-son qarori. – 2021-yil 1-dekabr.

